

УДК 343.97

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.3.7>

СИСТЕМА КІЛЬКІСНИХ ТА ЯКІСНИХ ПОКАЗНИКІВ ЯК ОСНОВА ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КОРУПЦІЇ

Корогод С.В.,

*старший викладач кафедри кримінального права та кримінології,**доктор філософії в галузі права**Дніпровського державного університету внутрішніх справ*

ORCID: 0000-0001-6696-6818

Корогод С.В. Система кількісних та якісних показників як основа дослідження кримінологічної характеристики корупції.

Стаття присвячена комплексному аналізу корупції як багатоаспектного соціального феномену в межах української наукової думки, виходячи за рамки виключно правової кваліфікації. У ньому акцентується увага на фундаментальних властивостях корупційної діяльності, серед яких вирізняють корисливий мотив, високу здатність до адаптації до динамічних умов та системне маскування протиправних діянь. Підкреслюється, що корупція може проявлятися як на індивідуальному, так і на колективному (організованому), а також на транснаціональному рівнях.

Одним із ключових методологічних викликів, що докладно вивчається, є висока латентність корупційних правопорушень. Традиційний підхід до оцінювання корупції, що охоплює кількісні індикатори (кримінально-правові дані, фінансові показники, результати опитувань про досвід взаємодії) та якісні показники (класифікація форм, мотивів, аналіз судової практики й латентних аспектів), піддається детальному аналізу. Запропонована інтегрована структура показників поєднує ці елементи. В дослідженні також розглядається міжнародний досвід, зокрема методологічні принципи та обмеження Індексу сприйняття корупції від Transparency International, який ґрунтується на агрегації та стандартизації зовнішніх експертних оцінок. Констатується наявність суттєвих методологічних перешкод у вітчизняних антикорупційних студіях. Вони включають нерівномірність емпіричних даних через їхню не систематизованість, різноманіття інтерпретацій ключових правових та кримінологічних понять, а також обмеження, притаманні опитувальним методам (як-от ризик соціальної бажаності відповідей). Подолання зазначених викликів вимагає невідкладних законодавчих та інституційних заходів. Необхідною умовою для формування об'єктивної кримінологічної характеристики корупції є стандартизація дефініцій у законодавстві та науковій термінології, суттєве удосконалення збору емпіричних даних (особливо щодо складних та латентних аспектів діяльності), посилення інституційної прозорості державних органів та адаптація міжнародних методик оцінювання до українських соціально-правових реалій. Реалізація цих кроків є обов'язковою для ефективної протидії цьому деструктивному явищу.

Ключові слова: корупція, латентність, методологія, система показників, кримінологія.

Korogod S.V. System of quantitative and qualitative indicators as a basis for research into the criminological characteristics of corruption.

The article is devoted to a comprehensive analysis of corruption as a multifaceted social phenomenon within the framework of Ukrainian scientific thought, going beyond the framework of exclusively legal qualification. It focuses on the fundamental properties of corrupt activity, among which are a self-serving motive, a high ability to adapt to dynamic conditions, and a systematic masking of illegal acts. It is emphasized that corruption can manifest itself both at the individual and collective (organized) levels, as well as at the transnational level.

One of the key methodological challenges that is studied in detail is the high latency of corruption offenses. The traditional approach to assessing corruption, which includes quantitative indicators (criminal law data, financial indicators, results of surveys on the experience of interaction) and qualitative indicators (classification of forms, motives, analysis of judicial practice and latent aspects), is subjected to detailed analysis. The proposed integrated structure of indicators combines these elements. The study also examines international experience, in particular the methodological principles and limitations of Transparency International's Corruption Perceptions Index, which is based on the aggregation and standardization of external expert assessments. The presence of significant methodological obstacles in domestic anti-corruption studies is noted. These include the unevenness of empirical data due to their lack of systematization, the diversity of interpretations of key legal and criminological concepts, as well as the limitations inherent in survey methods (such as the risk of social desirability of

responses). Overcoming these challenges requires urgent legislative and institutional measures. A necessary condition for the formation of an objective criminological characteristic of corruption is the standardization of definitions in legislation and scientific terminology, a significant improvement in the collection of empirical data (especially regarding complex and latent aspects of activity), increased institutional transparency of state bodies, and the adaptation of international assessment methods to Ukrainian socio-legal realities. The implementation of these steps is mandatory to effectively combat this destructive phenomenon.

Key words: corruption, latency, methodology, system of indicators, criminology.

Постановка проблеми. Корупція як соціально криміногенне явище становить значну загрозу для розвитку правової держави, економіки та довіри громадян до інститутів влади. Вона проявляється у різноманітних формах – хабарництво, зловживання службовим становищем, корупційні схеми в державних закупівлях, видачі ліцензій, дозволів тощо. Для ефективної протидії корупції необхідно не лише законодавче та організаційне забезпечення, але й ґрунтовні наукові дослідження, які дозволяють встановити точні характеристики явища – його масштаби, кількісні й якісні характеристики, динаміку, структуру, соціальні та інституційні фактори, умови, які сприяють корупції, ступінь латентності тощо. Сучасні дослідження феномену корупції стикаються з низкою методологічних викликів, які суттєво ускладнюють його всебічний аналіз.

Метою дослідження є формування науково обґрунтованої системи кількісних та якісних показників, які дозволять всебічно описати кримінологічну характеристику корупції в Україні.

Стан опрацювання проблематики. Вивчення проблематики кримінологічної характеристики та запобігання злочинності посідає вагоме місце у науковому дискурсі. У сфері протидії корупції, зокрема серед персоналу Державної прикордонної служби України, значний внесок зроблено у посібнику авторства Загоровського О.О., Олексієнка С.Б., Орловської Н.А. Попри окремі дослідження, наприклад, праці Давидової Т.О., зосереджені на характеристиці саме корупційних діянь, спостерігається дефіцит ґрунтовних наукових доробок стосовно комплексного аналізу цього питання. Таким чином, недостатність науково-теоретичного підґрунтя вказує на актуальність подальших поглиблених кримінологічних розвідок у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Українська наукова думка розглядає корупцію як комплексне та багатоаспектне явище, що виходить за межі суто юридичної кваліфікації правопорушення. Корупційна діяльність є складним соціальним феноменом, що іманентно включає порушення усталених моральних норм, підлив суспільної довіри, домінування корисливих мотивів та системне зловживання наданою владою чи адміністративними можливостями для отримання неправомірної вигоди.

Фундаментальні властивості корупційної злочинної діяльності детально проаналізовано у наукових працях. Так, С.В. Якімова обґрунтовує, що для такої діяльності притаманні специфічні риси. Наріжною характеристикою виступає корисливість – прагнення до особистого збагачення або отримання інших переваг матеріального чи нематеріального характеру. Важливою ознакою є високий ступінь адаптивності, що дозволяє корупційним механізмам швидко пристосовуватися до змін у законодавстві та соціально-економічних умовах, видозмінюючи свої форми та методи [1, с. 554]. Водночас корупційна діяльність завжди супроводжується використанням різноманітних форм маскування, спрямованих на приховування протиправного характеру діянь від контролюючих органів та суспільства. Прояви корупції можуть функціонувати як на індивідуальному рівні, коли діє окрема посадова особа, так і на колективному, утворюючи стійкі організовані мережі та системи. Масштаб цього явища також варіюється, охоплюючи як регіональний, так і глобальний рівні, що свідчить про транснаціональний характер сучасних корупційних загроз.

Однією з ключових проблем у дослідженні та протидії корупції є її висока латентність. У своїх наукових працях М.В. Кікалішвілі аналізує, яким чином приховані аспекти корупційних діянь формують значний масив, що не потрапляє до офіційної статистики. Латентність, тобто невиявленість або незареєстрованість злочинів, створює «темне число» корупції, що суттєво ускладнює об'єктивне оцінювання її реального рівня та масштабів. Причини високої латентності полягають у взаємній вигоді сторін корупційної угоди, складності доказування, а також у страху викривачів перед можливими негативними наслідками [2, с. 192-193]. Таким чином, значний прошарок корупційних правопорушень залишається поза увагою правоохоронної системи, спотворюючи уявлення про справжній стан справ.

Проблема латентності безпосередньо пов'язана із труднощами статистичного вимірювання. Дослідження М.І. Копитка та М.В. Вінічук акцентує увагу на ключових методологічних викликах у цій сфері. Автори підкреслюють, що офіційні статистичні дані часто не відображають реальну кількість вчинених корупційних правопорушень, оскільки фіксують лише зареєстровані випадки. Існують різні наукові та практичні підходи до трактування, обчислення й інтерпретації показників рівня корупції, що призводить до розбіжностей у результатах. Наявні недоліки у методології збору та

аналізу даних, зокрема різна репрезентативність соціологічних опитувань, обмежена доступність первинної інформації та використання відмінних індикаторів для вимірювання, значно ускладнюють проведення порівняльного аналізу динаміки корупції в часі та між окремими регіонами, що створює перепони для розробки ефективних антикорупційних політик [3, с. 4-5].

Оцінка феномену корупції традиційно охоплює дві основні групи індикаторів: кількісні та якісні.

Кількісна метрика традиційно ґрунтується на детальному аналізі офіційних кримінально-правових відомостей. Даний підхід включає ретельне вивчення показників щодо динаміки порушення кримінальних проваджень, кількості оголошених підозр, які стосуються корупційних діянь, та ухвалених судових обвинувальних вироків. Важливим складником кількісної оцінки є фінансовий вимір корупції, що відображається у сумах фактично заподіяних державі та суспільству збитків, а також у чисельності осіб, яких притягнуто до кримінальної, адміністративної чи дисциплінарної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень.

Істотне значення для кількісного дослідження має детальний аналіз системи публічних закупівель. Статистика закупівель дозволяє глибоко досліджувати динаміку конкурентних та неконкурентних процедур, вивчати інтенсивність участі суб'єктів господарювання у тендерах, відстежувати частку конкурсів, оголошених із процедурними порушеннями, а також встановлювати загальний обсяг закупівель, які містять ознаки потенційних корупційних схем чи зловживань. Аналіз тендерної документації, зокрема, дає можливість ідентифікувати ризики узгоджених дій між учасниками або необґрунтованого завищення вартості товарів і послуг.

Додатковим, але не менш важливим, джерелом кількісних даних є соціологічні дослідження, які реалізуються шляхом опитувань населення та безпосередньо бізнес-середовища. Завдяки соціологічним опитуванням фіксується як безпосередній досвід взаємодії з корупцією, що вимірюється фактом надання неправомірної вигоди, так і суб'єктивне сприйняття респондентами її поширеності, а також суспільної тяжкості корупційних діянь. На відміну від кількісних показників, якісні індикатори не обмежуються статистикою, а спрямовані на оцінку системних факторів та інституційного середовища. Якісні метрики охоплюють аналіз правової та інституційної бази, що регулює антикорупційну діяльність, включаючи ефективність роботи антикорупційних органів, рівень незалежності судової системи, а також прозорість державних процесів. Якісний вимір також включає дослідження «тіньової» корупції – схем, які не фіксуються офіційною статистикою, але існують у вигляді неформальних правил взаємодії між владою та бізнесом.

Якісний аналіз зосереджується на структурній та функціональній ідентифікації корупційної практики. Дослідження охоплюють детальну класифікацію типів і форм корупції, що передбачає ідентифікацію безпосередніх корумпованих суб'єктів у різних секторах державного управління: від держслужбовців та правоохоронців до представників судової влади. Поглиблене вивчення охоплює також визначення видів неправомірної вигоди, яка може мати різну форму: матеріальні цінності, надання послуг нефінансового характеру, передача інсайдерської інформації або преференцій. Важливою складовою є аналіз каналів реалізації протиправних схем, які часто використовують посередництво, маніпуляції з адміністративними процедурами та тендерними закупівлями.

Розгляд поширюється на мотиваційні та суб'єктивні чинники, які детермінують корупційну поведінку. Науковий аналіз включає вивчення ставлення до корупції як до соціальної норми, тобто, як до прийнятного способу вирішення адміністративних чи економічних проблем, а також морально-етичні оцінки, які можуть нівелювати правові заборони. Фундаментальними інструментами якісного аналізу є вивчення індивідуальних прецедентів, що дозволяє відтворити механізми функціонування корупційних мереж, проведення експертних інтерв'ю з фахівцями у сфері права та управління, а також детальний розгляд наявної судової та слідчої практики.

Окремий науковий інтерес становить вивчення латентних аспектів корупції, що передбачає виявлення прихованих правопорушень, які не потрапляють до офіційної статистики. Глибоке дослідження причин відмови від реєстрації скарг, низького рівня довіри громадян до державних антикорупційних органів та побоювань щодо можливих репресій чи помсти є критично важливим. Якісний аналіз також деталізує бюрократичні перепони та корупційні ризики, вбудовані у самі адміністративні процеси, що забезпечує не лише виявлення фактів, але й розуміння системних причин високого рівня корупційної толерантності в суспільстві [4, с. 108].

Незважаючи на наявність широкого інструментарію, українські антикорупційні дослідження стикаються з низкою методологічних викликів. Спостерігається нерівномірність статистичних даних між регіонами та проблеми з повнотою звітності, що спотворює відображення латентних випадків. Існує різноманіття інтерпретацій ключових понять, як-от «рівень корупції», «сприйняття корупції» чи «корупційний ризик», відсутність єдиного підходу до їх класифікації ускладнює порівняльний аналіз та статистичну обробку. Феномен латентності корупційних правопорушень, про який було зазначено вище, означає, що значна частина діянь не фіксується в офіційних реєстрах або не

доходить до публічного судового розгляду, призводячи до недооцінки реального рівня корупції кількісними методами. Методологічні обмеження в опитуваннях включають проблеми формування вибірки, формулювання запитань та вплив соціальної бажаності або страху на правдивість відповідей респондентів. Динаміка показників ускладнюється постійними контекстуальними чинниками, зокрема воєнними діями, змінами законодавства, виконанням міжнародних зобов'язань та змінами у владних структурах, що вимагає ретельного врахування фонові ситуації для адекватної інтерпретації будь-яких похибок [5, с. 216].

На базі тих напрацювань, які вже існують, і враховуючи проблеми, можна запропонувати наступну структуру показників, яка поєднує кількісні й якісні елементи (табл. 1).

Таблиця 1

Система показників для методології характеристики корупції

Тип показників	Приклади конкретних показників
1	2
Кількісні	Кількість кримінальних справ за корупційними злочинами; Кількість обвинувальних вироків; Суми збитків від корупційних правопорушень; Відсоток фізичних/юридичних осіб, які стикалися з корупцією; Індекс сприйняття корупції.
Якісні	Типи і форми корупції; Мотиви і суб'єктивне ставлення до корупції; Рівень латентності; Якість антикорупційної політики та інституцій.
Інтегровані	Порівняння офіційних і сприйнятих рівнів корупції; Кореляція між рівнем довіри до влади та поширеністю корупції; Регіональні/секторальні відмінності.

У міжнародній практиці оцінювання стану державного управління та правопорядку застосовується інтегративний підхід, що поєднує використання як кількісних, так і якісних показників, задля забезпечення максимально повної та об'єктивної картини. Найбільш відомим і впливовим інструментом такої оцінки є Індекс сприйняття корупції (далі – Індекс) – щорічний науково-аналітичний інструмент, який публікується міжнародною неурядовою організацією Transparency International, виконує функціональне призначення кількісної оцінки суб'єктивного сприйняття рівня корумпованості саме державного сектору тієї чи іншої країни. Важливо підкреслити, що показник не фіксує безпосередньо задокументовані випадки корупційних діянь або ж обсяги фінансових втрат від них. Його цінність полягає в іншому: він відображає ступінь сприйняття цих явищ бізнес-спільнотою та експертними колами. Таке фокусування на сприйнятті є вирішальним, оскільки високий рівень сприйняття корупції свідчить про глибоку недовіру до державних інститутів та негативно впливає на інвестиційний клімат.

Формування Індeksu CPI ґрунтується на принципі агрегації зовнішніх оцінок. Організація-укладач, Transparency International, свідомо відмовляється від проведення власних первинних досліджень. Замість цього, вона використовує дані, зібрані низкою авторитетних міжнародних установ, фінансових інститутів та незалежних дослідницьких організацій. Джерела даних піддаються суворому відбору за критеріями надійності їхньої методології, регулярності оновлень та широти географічного охоплення країн. Для включення держави до підсумкового Індeksu вимагається наявність оцінок щонайменше з трьох різних незалежних джерел, що забезпечує необхідний рівень багатомірності та знижує ризик упередженості.

Оскільки вихідні джерела послуговуються різноманітними шкалами та параметрами оцінювання, обов'язковим етапом є їхня стандартизація до єдиної шкали, яка варіюється від 0 до 100 балів. Нульове значення цієї шкали відповідає найвищому рівню сприйнятої корупції (тобто держава сприймається як повністю корумпована), тоді як максимальний показник у 100 балів свідчить про майже повну відсутність корупційних проявів у державному секторі. Після стандартизації отримані бали об'єднуються шляхом усереднення, що дає підсумковий інтегральний результат для кожної країни.

Методологічний підхід до формування Індeksu включає також процедури контролю якості та обов'язкової оцінки невизначеності. До останніх відносять аналіз стандартних відхилень між оцінками, наданими різними джерелами, а також періодичне проведення зовнішніх аудиторських перевірок. Починаючи

з 2012 року, методологія зазнала змін, які забезпечують порівнянність результатів у часі, що є критично важливим для коректного відстеження динаміки антикорупційних реформ та змін у сприйнятті.

Індекс охоплює низку ключових проявів корупції в державній сфері. До цих проявів відносять хабарництво з боку посадових осіб, використання службового становища заради приватної вигоди (неправомірне збагачення), ефективність правових норм із запобігання конфлікту інтересів, рівень прозорості фінансових декларацій публічних службовців, а також якість інституційних механізмів контролю та притягнення до відповідальності корумпованих посадових осіб. Сильними сторонами методології є її широке географічне охоплення (понад 180 країн), застосування множинності джерел для нівелювання упередженості, використання універсальної стандартизованої шкали та постійний статистичний контроль за надійністю даних. Відповідні характеристики роблять Індекс визнаним глобальним орієнтиром у сфері антикорупційного аналізу.

Інтегруючи елементи підходу Індeksu сприйняття корупції до власної аналітичної системи, доцільно застосовувати низку ключових методологічних принципів. Для підвищення валідності та мінімізації систематичних похибок необхідно використовувати множинність надійних джерел даних, що передбачає комбінування результатів експертних оцінок, спеціалізованих бізнес-опитувань та загальногромадських досліджень. Важливим кроком є уніфікація вимірювань, яка здійснюється шляхом застосування методу масштабування. Він дозволяє привести різномірні вихідні оцінки до єдиної стандартизованої шкали, що забезпечує коректне порівняння даних між різними дослідженнями, секторами чи географічними юрисдикціями. Отримання інтегрального показника, який відображає загальне сприйняття чи стан явища, досягається через усереднення нормалізованих оцінок.

Висновок. Отже, формування глибинної та об'єктивної кримінологічної характеристики корупції потребує використання інтегрованої системи якісних і кількісних індикаторів. Українська наукова спільнота вже накопичила значний масив інформації, що охоплює статистичні відомості, результати досліджень рівня латентності, аналіз суспільного сприйняття, ідентифікацію секторів підвищеного ризику та типологію корупційних правопорушень. Однак, для забезпечення належної ефективності та порівнянності отриманих даних, існує нагальна потреба в усуненні низки методологічних і практичних перешкод.

Зокрема, необхідно провести стандартизацію дефініцій ключових понять та показників, що забезпечить міждослідницьку верифікацію результатів. Потребує суттєвого удосконалення процес збору емпіричних даних, особливо стосовно латентних проявів корупції. Досягнення такої мети вимагає розширеного застосування анкетування, соціологічних опитувань та гарантування повноцінного доступу до релевантної інформації. Ефективність виявлення корупційних діянь може бути значно підвищена через посилення інституційної прозорості, підвищення підзвітності та впровадження дієвих механізмів захисту викривачів, що стимулюватиме зростання кількості звернень. Також, використання міжнародних індексів та методик оцінювання слід поєднувати з їх обов'язковою адаптацією до специфічних соціальних, правових та інституційних реалій українського контексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Якимова С.В. Окремі сутнісні характеристики корупційної злочинної діяльності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки: збірник наукових праць. 2016. № 845. С. 553–559. URL: <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/183eb396-c61b-4bea-967f-234e80d7a105/content> (дата звернення 30.10.2025).
2. Кікалішвілі М. Латентність як риса корупційної злочинності. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. № 78. С. 191–195. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/08/32.pdf>.
3. Копитко М.І., Вінічук М.В. Проблеми статистичного оцінювання рівня корупції в Україні. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 7. С. 1–16. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14758425> (дата звернення 30.10.2025).
4. Давидова Т. Система кількісних та якісних показників як основа дослідження кримінологічної характеристики корупції. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 5. С. 107–110. URL: http://lsey.org.ua/5_2014/5_2014.pdf (дата звернення 30.10.2025).
5. Осадчий Б. Кримінологічний аналіз кількісних і якісних показників злочинів у виді привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем в Україні. *Юридичний вісник*. 2023. № 3. С. 214–227. URL: http://yurvisnyk.in.ua/v3_2023/27.pdf (дата звернення 30.10.2025).
6. The ABCs of the CPI: How the Corruption Perceptions Index is calculated. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/en/news/how-cpi-scores-are-calculated> (дата звернення 30.10.2025).